

TIJDSCHRIFT VOOR DE WALDORFWERELD | LENTE 2024

Seizoener

Levenskrachten | Ritme & rituelen | Steiner & Ai | 100 jaar biodynamisch

Een zon worden voor de aarde!

100 jaar biodynamische landbouw | Gifvrij telen, het bodemleven verzorgen, natuurinclusief werken op een gemengde boerderij als gesloten kringloop, de zorgboerderij – al deze ideeën werden de afgelopen honderd jaar ontwikkeld door biodynamische boeren. De vrijeschoolwereld staat immers niet op zichzelf, ook in de biodynamische (BD) landbouw wordt, geïnspireerd door antroposofie, gewerkt aan een betere wereld. Eigenlijk is het landbouwkunst: op een BD-boerderij wordt gewerkt aan een opwaartse spiraal waarin bodem, dieren, gewassen en mensen elkaar steeds weerbaarder en gezonder maken, onder leiding van een boer(in) die dit alles met aandacht voor de natuur op elkaar afstemt. Hard nodig, want ondertussen blijken we massaal glyfosaat in ons lijf te hebben – een veelgebruikt giftig bestrijdingsmiddel op regulier geteelde groenten en fruit, waarop je je gelukkig kan laten testen (zie kader). Waar staan we nu na 100 jaar? >>

TEKST EVELIJN NIJBOER | BEELD MIKOLAI KAZAKOV (SHUTTERSTOCK)

'BD-boeren werken aan een opwaartse spiraal waarin bodem, dieren en gewassen elkaar steeds weerbaarder en gezonder maken'

BD in de wereld

Slechts één week duurde de landbouwcursus die Rudolf Steiner met Pinksteren verzorgde in 1924. Deze cursus wordt nog altijd door BD-boeren bestudeerd en tijdens de jaarlijkse landbouwconferentie bij de Antroposofische Vereniging in Zwitserland komen BD-boeren uit de hele wereld samen om uit te wisselen. Wereldwijd zijn er nu 7000 BD-boerderijen waarvan het Egyptische Sekem, 'levenskracht van de zon', wel het meest legendarische voorbeeld is. Sekem begon in 1977 op een stuk volledig kale woestijngrond, door Ibrahim Abouleish (1937-2017). Vandaag is het een enorme oase en een holding van een zestal bedrijven, een medisch centrum en scholen met samen 2000 werknemers. Naast katoen, vlees, granen en groenten worden er onder andere textiel, compost, thee, medicinale kruiden en homeopathische middelen geproduceerd – allemaal van BD-kwaliteit. Sekem werkt momenteel aan een programma om het huidige aantal biodynamische boeren in Egypte, ongeveer 2400, binnen vijf jaar (!) te laten groeien naar 40.000. Het is bovendien een cultuurocentrum: Sekem besteedt 10% van haar winst aan eigen scholen en medische klinieken, toegankelijk voor iedereen in de omgeving, waar gewerkt wordt vanuit antroposofische geneeskunde en Waldorfpedagogie. Ook in India is, dankzij pionier Peter Procter, biodynamisch werken en composteren sterk in opkomst – de spirituele, holistische benadering vindt er nauwelijks weerstand. In India is alles wat van de koe komt heilig, ook de mest, en Indiase boeren werkten altijd al met een astrologische zaalkalender ('Panchanga'). De BD-zaalkalender wordt gezien als een net wat betere versie daarvan. Voor steeds meer arme Indiase boeren is BD de manier om te ontkomen aan de wurggreep van industriële agro-giganten als Monsanto. Ook in Zuid-Amerika is er een BD-beweging, al ligt de nadruk daar weer net iets anders: op het heiligen en verzorgen van 'Moeder Aarde', zoals bijvoorbeeld ook de Incas deden.

Koeien bij Centraal Station

In Nederland zijn er 165 BD-boerderijen. Ze bewerken slechts een half procent van de Nederlandse landbouwgrond, maar ze creëren ontzettend veel waarde – in voedselkwaliteit, in sociaal opzicht en in natuurbeheer. Tineke van den Berg boort al 28 jaar op Stadsboerderij Almere, een gemengd bedrijf met twee erven. De Stadsboerderij bebouwt 190 hectare (bijna 400 voetbalvelden) aan akkergrond en beheert nog veel meer weidegrond. De weiden en akkers liggen in en rond Almere – de koeien staan onder andere bij het Centraal Station. Aan het Voorhuis op het erf Kempaandp, waar vele evenementen en

bijeenkomsten plaatsvinden, hangt de spreuk: 'Van de zon, door de aarde, voor de mens – opdat de mens zon wordt voor de aarde.' Op de akkers staan onder andere baktarwe, kolen, pastinaken, wortels, spinazie, pompoenen, boonjes – velden vol en allemaal gezond, zonder enig chemisch middel geteeld. Tineke: 'Ons bedrijf is een levend wezen met organen die elkaar voeden en versterken. De mest van onze koeien is ons 'zwarte goud': ze eten gras en klaver van eigen grond en geven daardoor mest die onze bodem en de gewassen precies geeft wat ze nodig hebben. We composteren de mest met stro in een potstal – samen met de gewasresten maken we daarmee het bodemleven rijk, sterk en weerbaar. Jaar na jaar heb ik gezien hoe de onkruid- en ziekte-druk vermindert – zonder pesticiden of antibiotica – terwijl de opbrengsten niet onderuitgaan en de bodem steeds gezonder wordt. Het is zo ontzettend rijk en fascinerend om dat mee te maken!'

Koekjesles op het erf

Op Stadsboerderij Almere gonst het van de activiteiten – jaarlijks komen er, volgens Tineke, makkelijk 30.000 bezoekers over het erf. Tineke: 'Als BD-boer werk je niet alleen aan de verbinding tussen hemel en aarde, maar ook aan je verbinding met de samenleving. Wandelaars zijn altijd welkom op ons erf, ook bij de koeien. Onze boerderij herbergt een bakker, een imker, Kleinschalige kinderopvang op beide erven, een zorgwerkplaats, een timmerwerkplaats, op het ene erf een oergezellige zaterdagmarkt waar je al je boodschappen kunt doen, op het andere erf een Odin-winkel, pluktuinen voor groenten en bloemen waar je een abonnement op kunt nemen, vergaderruimtes die je kunt huren, met catering...' Op het erf de Vliervelden wonen inmiddels ook dertig gezinnen, waaronder drie Oekraïense die als vluchtelingen werden opgenomen door de bewoners. Tineke: 'Vlak voor het Sint-Jansfeest kwamen ze binnen, voor hen voelde dat echt als thuis komen – zij vierten het op dezelfde manier. De Oekraïense gezinnen leren ons hun kookkunst, de bewoners leren hun kinderen zwemmen en fietsen – er is écht gemeenschapszin.' Tegenover het erf de Vliervelden is een vrijeschool gepland: Almere-Oosterwold, een dependance van vrijeschool Almere. Tineke: 'Ik zie al helemaal voor me hoe ze bij ons zullen komen. We geven aan vele schoolklassen bijvoorbeeld koekjesles, op het erf. De kinderen halen eitjes bij de kippen, graan en meel bij de bakker, boter bij de koeien en dan bakken ze koekjes. Ik vind het heel belangrijk dat kinderen leren waar echt voedsel vandaan komt. Dan kunnen ze later

'Het versterken van levenskracht geeft blijde koeien en gezonde gewassen, maar ook enthousiasme, zingeving en gemeenschapszin'

gezonde keuzes maken. Consumenten kunnen daarmee letterlijk de aarde genezen... juist zij maken ons werk mogelijk.'

Geen gerotzooi meer

We hebben vaak nog te weinig bewustzijn over de aard van onze voeding. Maar denk het eens om: als we in de winkel en op de markt bordjes zouden zetten bij alle bespotten voeding in plaats van bij de biologische, waar zouden we dan voor kiezen? Ook de Nationale Piskijker Test scherpt het bewustzijn aan over pesticiden in ons lijf. Als oprichter van Europa's marktleider in biologisch en BD-fruit initieerde Volkert Engelsman de Robin Food Coalition, die vijfhonderd urinestests op glyfosaat beschikbaar stelde. Glyfosaat wordt in verband gebracht met Parkinson, hersenschade en bepaalde vormen van kanker. Binnen enkele dagen vroegen 5000 mensen een urinetest aan: we willen het dus echt wel weten! Volkert Engelsman: 'Wij zijn er voor die consumenten, bedrijven en boeren die geen gerotzooi meer met hun eten willen. Samen gaan we werken aan een brede volksbeweging waarin we met méér boeren gaan zorgen voor méér duurzaam eten, en waar biologisch de norm wordt.' Want dat is het goede nieuws: door biologisch te eten raak je die gifstoffen binnen enkele weken grotendeels kwijt.'

Levenskracht & bodem

Demeter- ofwel BD-voedsel is dus gezonder, omdat er geen pesticiden in zitten én heeft ook meer levenskracht. Die is niet in stoffen te meten. Maar waar een supermarkt-komkommer na zestien dagen verrot is (als hij in plakken wordt gesneden en aan elkaar geplakt in folie wordt verpakt), groeit een BD-komkommer gewoon weer aan elkaar. Bij het verzorgen van die levenskracht, van de bodem en het 'immuunsysteem' van de boerderij, zetten BD-boeren onder andere compostpreparaten in en werken bij gunstige planeetstanden. Tineke: 'Rudolf Steiner meende dat je levenskrachtig voedsel nodig hebt om geestelijk actief te kunnen zijn, in plaats van star en slaafs. Ik vind het fantastisch om ermee te werken. Het geeft niet alleen blijde koeien en gezonde gewassen, maar ook enthousiasme, een gevoel van zingeving en gemeenschapszin.' De bron van die levenskracht is een levende, goed verzorgde bodem. Volgens Tineke biedt die tevens een oplossing voor klimaatproblemen, want een levende bodem legt veel CO2 vast in de vorm van organische stof en kan ook veel beter omgaan met watertekorten of -overschotten.

Boer worden?

Tineke: 'De BD-beweging heeft het niet makkelijk – de landbouwminister vindt het 'fan-tás-tisch' als hij bij ons op bezoek is, maar er verandert helemaal niets. We moeten het allemaal

zelf doen, tegen de stroom in.' Nog steeds vloeit vrijwel al het landbouwgeld naar de mens- en natuurvriendelijke agro-industrie. Toch vinden jonge afgestudeerden van de BD-opleiding Warmonderhof vrijwel allemaal hun weg, vooral buiten Nederland (waar het boeren steeds moeilijker wordt), in de meest uiteenlopende groene beroepen – van agrarisch ondernemer tot adviseur, voedselverwerker, zaadteiler of zorgboer. Warmonderhof is één van de grootste en oudste BD-boerderijen van het land en er is veel praktische kennis over de biologische en BD-manier van werken. Studenten verbinden zich er tot in hun vezels met bodem, plant, dier en mens – ze wonen op het terrein, krijgen 's ochtends les en 's middags werken ze op de boerderij. Theorie en praktijk bevruchten elkaar zo optimaal. Wil je kijken? Er is een online open dag en op Eerste Pinksterdag is er op Warmonderhof het 'BD-feest van de eeuw'. Het hele jaar door zijn er activiteiten om het honderdjarig bestaan van de BD-landbouw te vieren.

Meer weten: Rudolf Steiner, Vruchtbare Landbouw, Steiner Vertalingen
• bdvereniging.nl/doe-mee/activiteiten/100-jaar-biodynamisch
• stichtingdemeter.nl • warmonderhof.nl/opendag

Je kunt iets dóen!

In november 2023 had de EU niet de moed om glyfosaat te verbieden: er werd gestemd om dit landbouwgif tien jaar langer toe te staan, terwijl alle wetenschappelijke bewijs er is dat dit de gezondheid van mens, dier, plant en bodemleven verder verzwakt. Nederland onthield zich van stemming. België heeft meer moed: als kersverse EU-voorzitter zette het landbouwgif meteen terug op de agenda met een nieuw wetsvoorstel dat afgelopen december uit de grond gestampt is. Je kunt Nederlandse politici hierover mailen, via deze petitie van Save Bees and Farmers. Teken en deel!

savebeesandfarmers.eu/eng